

ΟΙ ΠΑΠΑΙ ΚΑΙ ΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΑΙ ΣΥΝΟΔΟΙ

Ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῆς Βυζαντινῆς Ἐπετηρίδος (σ. 55 κ. ἑξ.) ἔδημοσιεύθη διατριβή μου, φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν «οἱ πάπαι Κελεστίνος ὁ Α΄ καὶ Λέων ὁ Α΄ ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτῶν πρὸς τοὺς βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας καὶ τὰς ὑπ' αὐτῶν συγκαλουμένας οἰκουμενικὰς συνόδους». Ἡ διατριβὴ αὕτη κριθεῖσα ὑπὸ ξένων ἐχαρκτηρίσθη ὡς *excellente* καὶ *remarquable*, διὸ ἐκφράζω αὐτοῖς τὰς θερμὰς μου εὐχαριστίας. Ἄλλ' οἱ καθολικοὶ κριταὶ ἀποδεχόμενοι τὰς ἄλλας μου γνώμας, ἀπέκρουσαν ἐκείνην, καθ' ἣν οἱ πάπαι Κελεστίνος ὁ Α΄ καὶ Λέων ὁ Α΄ πρὸς τὴν ἑαυτῶν αὐθεντίαν ἔθετον ἴσῃ τὴν αὐθεντίαν τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων. Τὴν γνώμην ταύτην διεξοδικώτερον ἀπέκρουσεν ὁ κ. V. Grumel ἐν *Échos d'Orient* (1926, σελ. 249 κ. ἑξ.). Μετ' ἐνδιαφέροντος ἀνέγνωσα τὰς παρατηρήσεις αὐτῶν, πρόθυμος πάντοτε νὰ διδαχθῶ ἐξ αὐτῶν. Διὰ τοῦτο μάλιστα ἀνέβαλον ν' ἀπαντήσω αὐτοῖς, ἀφήσας νὰ παρέλθῃ χρόνος, μήπως βαθμηδὸν πεισθῶ περὶ τοῦ ἐσφαλμένου τῆς γνώμης μου καὶ τῆς ἀληθείας τῆς γνώμης τῶν κριτῶν, γνωστοῦ ἄλλως τε ὄντος πόσον εὐκόλως δύναται τις νὰ πλανηθῇ ἐν τῇ ἐρευνῇ τοιοῦτων ζητημάτων. Ἐκ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου δὲν ἐπέισθην περὶ τοῦ ἐσφαλμένου τῆς γνώμης μου, ἀντελήφθην ὅμως, ὅτι αὕτη δὲν ἦτο ἀρκοῦντως διεξοδικῶς ἐκτεθειμένη καὶ ἐπακριβῶς καθωρισμένη, δι' ὃ καὶ ἐξετίθητο εἰς ποικίλας παρανοήσεις.

Βεβαίως ἐν τῇ μνημονευθείσῃ διατριβῇ δὲν ἐπρόκειτο περὶ τῶν σχέσεων τῆς παπικῆς ἐξουσίας καὶ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, λαμβανομένων τῶν σχέσεων τούτων καθ' ἑαυτάς, ἃν δηλ. ὁ πάπας εἶναι ἀνώτερος τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου ἢ ἀνάπαλιν. Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου οἱ ὀρθόδοξοι καὶ οἱ καθολικοὶ ἔχουσιν ἤδη διαμεμορφωμένας πλήρεις καὶ τελείας ἀντιλήψεις, δὲν εἶναι δὲ δυνατόν οἱ μὲν νὰ μεταβάλλωσι τὰ φρονήματα τῶν ἄλλων. Ἐγὼ παρουσιάζω δύο πάπας παρεκβαίνοντας τῆς αὐστηρᾶς καθολικῆς θεωρίας καὶ ἀποδεχομένους τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους ὡς ἐξουσίαν παράλληλον πρὸς τὴν ἰδικὴν των, εἶχον ἄρα δίκαιον νὰ ἐξεγερθῶσι δύο καθολικοὶ θεολόγοι κατὰ τῆς γνώμης ταύτης. Ἐπιθυμῶ ὅμως ἐκ τῶν προτέρων νὰ ὑπενθυμίσω αὐτοῖς, ὅτι ἡ καθολικὴ θεολογία ἐν γένει δὲν ἀποδέχεται μὲν βαθμιαίαν διαμόρφωσιν τοῦ παπικοῦ πρωτείου, ἀναγκάζεται ὅμως τοῦλάχιστον ν' ἀποδεχθῇ βαθμιαίαν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ, καθιστῶ δ' αὐτοὺς προσεκτικοὺς ἐπὶ τοῦ σημείου

τούτου, ὅτι, ὡς θέτω τὸ ζήτημα, ἡ ὑπὸ τῶν δύο μνημονευθέντων παπῶν ἀναγνώρισις τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων ὡς ἐξουσίας παραλλήλου πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἀνάγεται ἀκριβῶς εἰς τὴν βαθμιαίαν ταύτην ἐφαρμογὴν τοῦ παπικοῦ πρωτείου. Ὡστε ἀπὸ δογματικῆς ἀπόψεως οἱ καθολικοὶ κριταὶ δὲν ἐκωλύοντο ποσῶς ν' ἀποδεχθῶσι τὴν γνώμην μου, ἐν ἣ περιπτώσει βεβαίως ἐπέιθοντο περὶ τῆς ὀρθότητος αὐτῆς.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως λοιπὸν τῆς βαθμιαίας ἐφαρμογῆς τοῦ παπικοῦ πρωτείου εἶναι ὀρθὴ ἡ γνώμη, ὅτι οἱ πάπαι Κελεστίνος ὁ Α' καὶ Λέων ὁ Α' ἀνεγνώριζον τὴν ἐξουσίαν τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων παράλληλον πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἐξουσίαν; Βεβαίως οἱ πάπαι οὗτοι καὶ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ἐνεφοροῦντο ὑπὸ τῶν παπικῶν ἰδεῶν, εἶχον δηλ. τὴν ἰδέαν, ὅτι ἔκειντο ὑπεράνω τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἰδέαν ταύτην ἤρμοξε μόνον ἡ ἀντίληψις, ὅτι αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι εἶναι ἀπλᾶ συμβουλευτικὰ σωματεῖα, αἱ δ' ἀποφάσεις αὐτῶν ἔπρεπε νὰ ἐκδίδωνται ὡς ἀποφάσεις τῶν παπῶν. Τοῦτο ἐγένετο κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος, ὅτε ἡ Ἀνατολικὴ καὶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία εἶχον πλεόν ἀπὸ πολλοῦ χωρισθῆ, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ὅμως ἐκκλησίᾳ ἡ θέσις τῶν πραγμάτων δὲν ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὴν ἀντίληψιν ταύτην, διότι ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος συνήρχετο βεβαίως ὁμοῦ μετὰ τοῦ πάπα, ἀλλ' ὀλόκληρος ἐθεωρεῖτο μία καὶ ἐνιαία ἀρχή, ἡ ἀνωτάτη ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία. Ἡ σχέσις τῆς παπικῆς ἐξουσίας καὶ τῆς ἐξουσίας τῶν συνόδων δὲν εἶχεν ἀκόμη ὀυθμισθῆ συμφώνως πρὸς τὴν παπικὴν θεωρίαν. Ἡ ἀνωτέρα ἐξουσία τοῦ πάπα καὶ τὸ ὑποτελεῖς τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων δὲν ἦτο καθιερωμένον καὶ αὐτονόητον καθεστῶς. Αἱ ἀποφάσεις ἐξεδίδοντο ὡς ἀποφάσεις τῆς συνόδου, ἡ δὲ θέσις τοῦ πάπα ἐν τῇ συνόδῳ, ὅσονδήποτε καὶ ἂν ἦτο ὑπέροχος, καὶ ἡ γνώμη αὐτοῦ, ὅσηνδήποτε καὶ ἂν εἶχε σημασίαν, ἐχάνετο ἐν τῇ ὀλότητι, ἐν ταῖς ἀποφάσεσι τῆς μᾶς καὶ ἀδιαίρετου ἀνωτάτης ἐκκλησιαστικῆς ἐκουσίας. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀπεθάρρυνε τοὺς πάπας. Ἀφοῦ τὰ πράγματα δὲν ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὴν παπικὴν θεωρίαν, ἐζήτουν οὗτοι νὰ τροποποιήσωσιν αὐτὰ συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν ταύτην. Πρὸς πραγματοποίησιν τούτου ἀπητείτο ἀγὼν καὶ πάλη, ἐν δὲ τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ εἶναι καταφανῆ ἀμφότερα, δεικνύοντα τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἀνωτέρου ἰσχυρισμοῦ, ὅτι τὰ πράγματα δὲν συνεφώνουν πρὸς τὴν παπικὴν θεωρίαν. Ἄν ἐκεῖνα συνεφώνουν πρὸς ταύτην, πρὸς τί ὁ ἀγὼν οὗτος; Θὰ ἦτο βεβαίως πάντη περιττός. Οὕτω κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ὁ πάπας Κελεστίνος ὁ Α' ἀπέναντι τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ πάπας Λέων ὁ Α' ἀπέναντι τῆς Ληστροικῆς καὶ Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου ἐτόνιζον τὴν ἑαυτῶν ἀυθεντίαν, ἐδικαιολόγουν αὐτὴν καὶ ἐζήτουν νὰ τὴν ἐπιβάλωσιν ἐπὶ τῶν μνημονευθειῶν συνόδων. Ἰκανὰ σχετικὰ χωρία παρατίθενται ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος διατριβῇ ἡμῶν. Αἱ χαρακτηριστικαὶ ὁδηγίαι, ἅς οἱ πάπαι οὗτοι εἰς τοὺς ἑαυτῶν ἀπεσταλμένους ἔδιδον, ὅπως μὴ παρασυρθῶσιν ὑπὸ τῶν μελῶν τῶν συνόδων τούτων, ἀλλ' ἐπι-

βάλωσι τὸ κῦρος καὶ τὴν ἀuthεντίαν τοῦ πάπα, δεικνύουσιν, ὅτι συνησθάνοντο, ὅτι ἀπέναντι αὐτῶν δὲν ἔχουσιν ὑποτελεῖ θεσμόν, ἢ τοῦλάχιστον, ὅτι τὸ ὑποτελεῖς αὐτοῦ δὲν ἦτο καθιερωμένον καὶ αὐτιονόητον καθεστώς, διότι ἄλλως θὰ ἦσαν περιτταὶ ὅλαι αὐταὶ αἱ ὁδηγίαι καὶ αἱ προφυλάξεις. Ὅχι μόνον αἱ συνοδικαὶ ἀποφάσεις δὲν ἐξεδίδοντο ὡς ἀποφάσεις τῶν παπῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ πάπαι ἐφοβοῦντο πολλάκις ἀποφάσεις τῶν συνόδων ἀντικειμέναις εἰς τὰς παπικὰς ἐπιθυμίας, ὅχι δ' ἅπαξ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἐξέδωκαν τοιαύτας ἀποφάσεις. Οὕτως, ἵνα παραλείψωμεν ἄλλα παραδείγματα, ἡ Δ' καὶ ἡ Η' (κατὰ τοὺς καθολικοὺς) οἰκουμενικὴ σύνοδος, αἵτινες ἐκ πρώτης ὄψεως πασῶν τῶν ἄλλων φαίνονται ἀνταποκριθεῖσαι εἰς παπικὰς ἀξιώσεις καὶ ὧν προήδρευσαν οἱ παπικοὶ ἀντιπρόσωποι, προσέκρουσαν εἰς τὰς θελήσεις καὶ ἀξιώσεις τῶν παπῶν, τῆς μὲν πρώτης λαβούσης ἀποφάσεις παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ πάπα, τῆς δὲ δευτέρας παραμερισάσης παπικὰς ἀξιώσεις. Οὕτω τὸ συνοδικὸν σύστημα, οἷον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ πράγματι ὑπῆρχε, δεικνύται στοιχεῖον ξένον ἐν τῷ παπικῷ συστήματι καὶ ἀνοικονόμητον. Πρὸς τὸ παπικὸν σύστημα προσήρμοζεν ἄριστα ἡ σύγκλησις ἐν Ρώμῃ συνόδου ὡς συμβουλευτικῷ σωματεῖοι τῆς παπικῆς ἐξουσίας. Μετὰ τοιαύτης συνόδου ὁ Κελεστίνος εἶχε καταδικάσει τὸν Νεστόριον καὶ ἐθεώρει ἀρχικῶς τὴν ὑπόθεσιν λήξασαν. Ἐκ τοιούτων συνόδων, ὡς γνωστόν, προέκυψαν αἱ κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους παπικαὶ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, αἵτινες θεωροῦνται ὡς ἁπλᾶ συμβουλευτικὰ σωματεῖα τῆς παπικῆς ἐξουσίας καὶ ὧν αἱ ἀποφάσεις ἐδημοσιεύοντο ὡς ἀποφάσεις τῶν οἰκείων παπῶν.

Πρὶν ὁμως ἐπέλθῃ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, ὅτε ἀκόμη ἡ Ἀνατολικὴ καὶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἦσαν ἠνωμένοι καὶ αἱ σύνοδοι διετήρουν τὴν αὐτοτέλειαν αὐτῶν, συγκαλούμεναι ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, οἱ πάπαι προσεπάθουν μὲν νὰ ἐπιβάλωσιν αὐταῖς τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν, ἀλλ' ἐφόσον δὲν κατῴρθουν τοῦτο, ἠναγκάζοντο ἐν δυσκόλοις περιστάσεσι νὰ συμβιβασθῶσι καὶ συμμορφωθῶσι πρὸς καιρὸν πρὸς τὴν ἄλλοίαν θέσιν τῶν πραγμάτων καὶ νὰ κάμωσι συγχρόνως λόγον περὶ τῆς συνόδου ὡς περὶ ἄλλης αὐτοτελοῦς ἀρχῆς. Ὁ κ. V. Gumel ὁμολογεῖ, ὅτι οἱ πάπαι ἀνεγνώριζον εἰς τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους σημασίαν, ἀλλ' ὑποδεεστέραν. Ἡ ἀντίληψις αὕτη ζητεῖ ν' ἄρῃ τὴν ἀντίφασιν, ἣτις ἐξ ἀνάγκης ἐνυπῆρχεν ἐν αὐτῇ τῇ διαγωγῇ τῶν παπῶν, οἵτινες ἀφ' ἐνὸς ἐζήτουν νὰ ἐφαρμόσωσι τὰς παπικὰς θεωρίας, νὰ ὑποτάξωσι τὰς συνόδους καὶ καταστήσωσιν αὐτὰς ἁπλᾶ συμβουλευτικὰ σωματεῖα, καὶ ἀφ' ἑτέρου, ἐν δυσκόλοις περιστάσεσι ἠναγκάζοντο νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ νὰ δεχθῶσι τὴν αὐτοτέλειαν τῶν συνόδων. Ἡ μνημονευθεῖσα ἀντίληψις ὁμως ὅχι μόνον δὲν αἴρει τὴν ἀντίφασιν ταύτην, ἀλλὰ γεννᾷ καὶ ἑτέραν, διότι προκειμένου περὶ τῆς μιᾶς καὶ μόνης ἀνωτάτης ἐκκλ. ἐξουσίας, τίνα ἐννοίαν δύναται νὰ ἔχη ἡ ἐν αὐτῇ ἐπιπροσθῆτως γινομένη ἀναγνώρισις καὶ ἄλλης ἐξουσίας ὑποδεεστέρας; Ταῦτα καταφαί-

νονται ἐκ τῶν ἐπομένων. Οἱ πάπαι προκειμένοι και περὶ ζητημάτων γενικωτέρας φύσεως ἀπεράσιζον μόνοι και ἐθεώρουν τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν ὡς τὴν ἀνωτάτην ἀπόφασιν τῆς ἐκκλησίας, μὴ προσδεομένην τοῦ κύρους ἄλλης ἀρχῆς, ἔπειτα ὅμως, συγκαλουμένης οἴκουμ. συνόδου ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος, ἐδέχοντο τὴν ἐκ νέου ἐξέτασιν αὐτοῦ και μετεῖχον τῆς συνόδου. Τοῦτο τί ἄλλο δεικνύει, εἰ μὴ, ὅτι καιπερ θεωροῦντες ἑαυτοὺς ὡς τὴν ἀνωτάτην ἐκκλ. αὐθεντίαν και τὴν ὑπόθεσιν τελεσιδικίως λυθεῖσαν, ἠναγκάζοντο νὰ δεχθῶσι νέαν τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἐξέτασιν ὑπ' ἄλλης αὐτοτελοῦς ἐξουσίας; Πῶς δὲ δύναται νὰ συμβιβασθῇ πρὸς ταῦτα ἡ ἀντίληψις, ὅτι οἱ πάπαι ἐδέχοντο τὴν σύνοδον ὡς ὑποδεστέραν ἀρχὴν και τί ἠδύνατο ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ προσθέσῃ αὐτὴ εἰς τὴν ἀνωτάτην αὐτῶν ἐξουσίαν; Οὕτως ὁ πάπας Κελεστίνος ὁ Α' εἶχεν ἤδη καταδικάσει τὸν Κων/πόλεως Νεστορίου, ἐθεώρει τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ τελεσιδικίον και ἐν τούτοις ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ, ὅπως οὗτος δικασθῇ ἐκ νέου ὑπὸ τῆς Γ' Οἴκουμ. συνόδου (431). Εἰς τοιαύτας δυσκόλους περιστάσεις, ἐν αἷς καταφανῆς ἦτο ἡ ἀντίφασις θεωρίας και πράξεως, μία ὑπελείπετο διέξοδος, εἰς ἣν και πράγματι κατέφευγον οἱ πάπαι: ἀπῆλθον δηλονότι, ὅπως ἡ σύνοδος κατ' ἀνάγκην συμφωνήσῃ πρὸς τὴν ὑπ' αὐτῶν πρότερον ληφθεῖσαν ἀπόφασιν. Ἄλλ' οἱ συγκαλοῦντες τὴν σύνοδον ἦσαν βεβαίως ἄλλης ἰδέας: ἐφρόνουν, ὅτι αὕτη δὲν ἦτο ὑπόχρεως νὰ συμφωνήσῃ πρὸς τὴν γνώμην τοῦ πάπα, ἀλλὰ και ἂν δὲν ἐφρόνουν τοῦτο, πάντως τὴν προτέραν μονομερῆ παπικὴν ἀπόφασιν δὲν ἐθεώρουν ἀρκοῦσαν, ἀλλὰ προσδεομένην τοῦ κύρους ἄλλης ἐξουσίας. Ἄλλως ἡ σύγκλησις τῆς συνόδου θὰ ἦτο βεβαίως περιττή. Οἱ πάπαι μετὰ τὴν ἰδικὴν των ἀπόφασιν ἀνεχόμενοι τὴν συνοδικὴν ἀπόφασιν ἠναγκάζοντο βεβαίως νὰ προσαρμοσθῶσι πρὸς τὴν ἀντίληψιν ταύτην. Ὁ κ. V. Grumel μὲ βοήθει, ὅπως ἐκφράσω σαφέστερον τὸ νόημά μου. Ὡς ἐν τῷ ζητήματι τῆς ὑπὸ τοῦ βυζαντινοῦ αυτοκράτορος συγκλήσεως τῶν οἴκουμ. συνόδων και τῆς ὑπ' αὐτῶν διευθύνσεως τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων αὐτῶν ἀποδέχεται, ὅτι οἱ πάπαι, καιπερ φρονοῦντες, ὅτι ταῦτα ἀνῆκον εἰς αὐτούς, ἐν τούτοις «ils reconnaissaient le fait», οὕτω δύναται τις νὰ εἶπῃ τὸ αὐτὸ και περὶ τοῦ ζητήματος τῶν σχέσεων τῆς παπικῆς ἐξουσίας και τῆς ἐξουσίας τῶν συνόδων. Οἱ πάπαι χωρὶς νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν ἰδέαν, ὅτι αὐτοὶ εἶναι ἡ ἀνωτάτη ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία, ἠναγκάζοντο ν' ἀναγνωρίσωσι πρὸς τὸ παρὸν και ἐν ἄλλο γεγονὸς (fait), τὴν αὐτοτέλειαν μιᾶς ἄλλης ἀνωτάτης ἐκκλ. ἀρχῆς, τῶν οἴκουμ. συνόδων, φέροντες οὕτως ἀκουσίως βεβαίως ἀμφοτέρας τὰς ἐξουσίας ταύτας εἰς παράλληλον θέσιν. Ἡ ἀναγνώρισις αὕτη, ὅσον ἀκουσία και σιωπηλὴ και ἂν ἐγένετο, ἀντικατοπτρίζεται ἐν τισιν ἐκφράσεσι τῶν παπῶν. Τὰς φράσεις ταύτας παρέθεσα και ἐσχολίασα ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος διατριβῇ μου, κρίνω δὲ περιττὸν νὰ ἐπαναλάβω αὐτὰς ἐνταῦθα. Οἱ κριταὶ ἀποφαίνονται, ὅτι ἐξ αὐτῶν δὲν ἐξάγεται, ὅτι ἐγὼ νομίζω, ἀλλ', ὡς ἀνωτέρω ἔδειξα, ἡ ἀναγνώρισις ἐγένετο κυρίως διὰ τῶν πράξεων τῶν παπῶν,

ἐν δὲ ταῖς μνημονευθεῖσιν ἐκφράσεσιν ὑπάρχουσι πλαγίαι καὶ ἀκουσιοὶ ἐκδηλώσεις τῶν πράξεων τούτων. Εἰς τὴν τοιαύτην ἀντίληψιν ἑνὸς τῶν χωρίων τούτων, ὅπερ ὀμιλεῖ περὶ τῆς καταδίκης τοῦ Ἀλεξανδρείας Διοσκόρου ὑπὸ τῆς Δ' οἰκουμενικῆς συνόδου (σελ. 83), ἔχω συνηγοροῦντα τὸν W. Kissling, γράψαντα: «der Papst Koordiniert sich also nicht mit den übrigen, sondern stellt sich selbständig neben die ganze Synode». (Das Verhältnis zw. Sac. n. Imp. 1921, σελ. 66), ἥτοι «ὁ πάπας (Λέων ὁ Α΄) ἄρα δὲν τάσσει ἑαυτὸν ἐν ἴση μοίρᾳ πρὸς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ θέτει ἑαυτὸν αὐτοτελῶς πλησίον τῆς ὅλης συνόδου». Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο, ὅπερ ὀλιγότερον τῶν ἄλλων ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν γνώμην ἡμῶν, τὰ ἄλλα κάλλιον προσαρμόζονται πρὸς αὐτήν, πάντοτε ὅμως λαμβανόμενον ὑπ' ὄψιν, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ σαφῶν καὶ ἀναντιρρήτων χωρίων, ἀλλὰ περὶ πλαγίων καὶ ἀκουσίων ἐκφράσεων. Ὅφειλω νὰ προσθέσω, ὅτι εἶναι τοιαῦτα τὰ χωρία, ἅτινα ἐγὼ ἠδυνήθην ν' ἀνεύρω, δὲν ἀποκλείεται δὲ νὰ ὑπάρχουσιν ἄλλα ἀμεσώτερα καὶ σαφέστερα.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Κ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ